

Område 5: Tallskogen med bronsåldersröset

Allmänt

Läge

Följer du stigen från ”ingången” till den s.k. södra slingan i ca 400 meter så kommer du att upptäcka att den stiger upp för en markerad höjd den sista biten och lövskogen byts ut mot tallskog. När du står bland tallarna är du framme.

Topografi

Landskapet på höjden är mjukt kuperat. Det är lätt att röra sig i samtidigt som det är tillräckligt kuperat för att kunna användas till t.ex.. olika smyglekar.

Geologi

Området domineras av tallskog som står på ett tunt jordtäckte. Här finns inte den mullrika jorden som är vanlig i de övriga lövskogsdominerade områdena. I stället dominerar jordarten morän. Här och var bryter rundslipade berghällar fram i dagen vittnar om inlandsisens framfart. Enstaka större block ligger strödda i området men mera rikblockiga partier finns ställvis.

Natur

Naturen här skiljer sig mycket från naturen i de övriga områdena. Här är jordtäcktet tunt och magert. Tall dominerar i trädskiktet och ställvis har miljön en prägel av tallhällskog. Marken är täckt av s.k. friskmarksmossor och i torrare partier är renlavar ett påtagligt inslag. Speciella platser i området är tallhällskogen som helhet, det magnifika bronsåldersröset uppe på höjden, flera större myrstackar, en grov asp och ett litet starrkärr.

Kultur

Här uppe väl synligt på höjden ligger ett bronsåldersröse som består av en mer eller mindre rund cirkel med ca 8 dm i diameter.

Området i övrigt har varit skogsmark i sen tid. Tallskogen hyser dock ett jämt spritt inslag av stubbar och saknar grövre träd i stor utsträckning. Området är markerat som skog på häradskartan från slutet på 1800-talet och ett trädskikt finns på 1940-talets ekonomiska karta. Den ekonomiska kartan från 1940-talet uppvisar en grövre struktur i trädskiktet än den ekonomiska kartan från 1980-talet. Detta antyder, tillsammans med stubbarna i området och avsaknaden av grövre träd, att området har avverkats i någon omfattning under de sista 40-50 åren.

Vegetation

Trädskikt

Trädskiktet domineras av tall, i större delen av området, i ett jämt spritt bestånd med tallar i dimensioner mellan 0,5-2 dm i brösthöjdsdiameter. Mot sydost tilltar markfuktigheten och gran blir ett mera markant inslag.

I det grandominerade partiet är barrförna en påtaglig marktäckare.

Andra trädslag i området är vårtbjörk, ek och asp. I områdets nordöstra del står en magnifik asp med en dimension på ca 7 dm i brösthöjdsdiameter. Den hyser också flera bohål för fåglar. Det är den enda trädet i hela området som är så här grovt. Kan du hitta det?

Enstaka liggande och stående döda tallar finns också i området.

Buskskikt

Buskskiktet i området är mycket glest spritt. Buskskiktet utgörs främst av unga lövträd som rönn, asp, vårtbjörk samt enstaka unga granar och enbuskar.

Området betas av betesdjur vilket är förklaringen till det glesa buskskiktet. I områdets östra gräns finns ett staket. Öster om staketet betas inte området och en påtaglig skillnad i uppslaget av unga träd och buskar

Fältskikt

Fältskiktet i området är ganska likartat och tämligen artfattigt. Fem arter dominerar i området och de är ljung, krustätel, lingon, blåbär och fårsvingel.

Andra arter som finns men inte är lika vanliga är timotej, vårfryle, ekplantor, rönnplantor, tallplantor, rödven och harsyra (går att äta). Tre arter av ormbunkar finns också på större block kan man hitta stensöta (rötterna går att äta), på marken i mindre bestånd kan man hitta örnbräken och här och var också träjon.

En liten blöt svacka finns inne i området bland hållarna. Den är ca 5 x 3 meter och hyser ett bestånd av halvgräs s.k. starr. De är lite speciella växter som ofta har trekantig stjälk. Den här arten är sannolikt hundstarr.

Bottenskikt

På marken dominerar en frodig mossmatta i stora delar av området. I magrare partier där jordtäcket är tunt och det är torrare, t. ex kring och på hållar, dominerar i stället lavar.

Mossmattan består av vanliga mossor som är relativt lätta att känna igen. Husmossa, väggmossa, kvastmossor, björnmossa och kammossa. I fuktiga partier kan man också hitta stjärnmossor.

Bland lavarna är det främst två arter som gör sig påmind, renlav och islandslav.

Epifyter

På tallar nära röset växer följande lavar:

Blåslav vanlig	Vedlav
Gälllav	Blågrå mjöllav vid basen
Flarnlav	Obestämda Cladonia-arter vid basen
Luddig skägglav	

Småmiljöer

5:1 Samlingsplats

Uppe på höjden ligger ett tydligt framträdande bronsåldersröse omgiven av en tallskog. Röset utgör en mycket fin samlingsplats som erbjuder många sittplatser.

Naturen närmast röset innehåller flera olika små naturmiljöer med varierande flora. Här och var finns små bestånd av ljung. Här och var finns också inslag av ett par andra ris, blåbär och lingon. Andra inslag av torktåliga växter är gräsen kruståtel och fårsvingel. Gräset rödven finns också men främst i anslutning till platser där stigar har trampats upp.

På den västra sidan av röset där hållarna ställvis ligger nakna kan man hitta små bestånd av bergsven och enstaka exemplar av bergsyra. Båda arterna är typiska för miljöer med tunt jordtäckte och dålig tillgång på vatten. Bergsyran har en släkting, ängssyran, som finns i frodigare marker. Under gynnsamma betingelser kan ängssyran bli meterhög. Jämför gärna de båda arterna.

Där berget ligger som naknast i väster kan man bekanta sig med tuschlaven, fönsterlav och islandslav. Alla har tydliga karaktärer och är lätta att känna igen. Den "nakna" berghällen är helt övervuxen med skorplavar i olika nyanser. Är man nyfiken på vad det nakna berget har för färg kan man försiktigt lyfta på någon av mosstuvorna som ligger på hällen. Lägg tillbaka den sedan.

Ca 10 meter söder om röset ligger en liten vattensamling, ca 4 x 3 meter. Den torkar sannolikt ut regelbundet. Här växer några tuvor av starrarten hundstarr.

Ca 3 meter rakt väster om dammen växer det rikligt med islandslav på marken. Mellan röset och den lilla vattensamlingen finns ett bestånd med tallvitmossa.

Andra mossor som går att hitta kring röset är kvastmossor, husmossa, väggmossa, hårbjörnmossa, franslevermossa, raggmossa och kakmossa. Bland lavarna rekommenderar vi att ni söker efter renlav (grå och vit), fönsterlav, bägarlavar och på enstaka ställen i mossmattan finns filtlav.

5:1:1 Bronsåldersröset

Följande kärlväxter sågs vid fältbesöket i röset:

ek enstaka små ex.	fårsvingel vanlig	stensöta	bergsyra
vårtbjörk små ex.	kruståtel vanlig	rödven	rödsvingel
tall enstaka små ex.	ljung	blåbär	

Långt mer rikligt växer lavar av olika slag. Följande arter hittades växande på rösets block (g. vanlig= ganska vanlig):

Vanliga arter:	Övriga skorplavar:
färglav dominerande	kartlav
gråstenslavar vanliga	citrongul mjöllav <i>Lepraria chlorina</i>
gulvit renlav vanlig	mjöllav <i>Lepraria membranacea</i>
grå renlav vanlig	<i>Lepraria neglecta</i> (en mjöllav)
glatt navellav vanlig	groplav
brun kartlav vanlig	stiftlav
obest. påskrislav vanlig	grå kartlav

svedlav vanlig	obestämda kantlavar
finflikad sköldlav g. vanlig	obestämda övriga skorplavar

Övriga bladlavar:	Övriga busklavar (inkl. Cladonia):
vinterlav	fönsterlav
smalflikig sköldlav	pigglav
näverlav	kochenillav
letlav	fnaslav

På blocken växer också många typer av mossor. Följande sågs vid fältbesöket:

raggmossor vanliga	små kvastmossor	små obest. arter
franslevermossa vanlig	vågig kvastmossa	fyrfliksmossa
väggmossa ganska vanlig	övr. kvastmossor	
hårbjörnmossa	obest. nickmossa	

På marken kring blocken växer mossor och lavar av delvis samma arter som på blocken. En artlista:

Lavar:	Mossor:
gulvit renlav	franslevermossa
islandslav	obestämda kvastmossor
pöslav	vågig kvastmossa
grå renlav	väggmossa
	en björnmossa

5:2 Samlingsplats

Passerar man röset på krönet och följer stigen ytterligare ett stycke mot söder, ca 100 meter, så kommer man till en iordningställd samlingsplats. Samlingsplatsen ligger i skydd av en skog och kan vara ett bra alternativ när man vill "fika i skogen" eller komma undan från vinden på krönet. Här finns också ett litet vindskydd för att man ska kunna lägga undan packning m.m.

5:3 Tallskogen på höjden

Den här naturtypen skiljer sig mycket från de övriga områdena som beskrivs i Tinnerö. Till skillnad från de bördiga lövskogsmiljöerna finns här uppe på krönet en betydligt magrare miljö. Här har inlandsisen skrapat bort jordtäcknet och lämnat efter sig ett tunt lager av morän under avsmältningen.

Här är jordtäcknet tunt och området får karaktär av jämt spridda till gruppvis utplacerade block. Ställvis finns större block och stenfria berghällar. Tallarna står jämt ställda i dimensioner mellan 1-3 dm i brösthöjdsdiameter med inslag av enstaka gran, ek, asp och vårtbjörk.

Som underståndare till trädsiktet finns ett glest förekommande buskskikt med främst en, gran, björk och rönn.

En frodig mossmatta täcker både mark och block. I de något skarpare markerna på berghällar och större block ger vit och grå renlav karaktär.

Fältskiktet är sparsamt och artfattigt men hyser arter som är typiska för den här miljön. Många mera krävande arter som finns nere i ekskogen finns inte här, se vidare under kärlväxter ovan.

Det ringa artantalet kärlväxter gör det möjligt att lära sig alla arter som finns i området relativt snabbt. Läger man till 10-15 lavar och mossor så kan man faktiskt få en känsla av att man behärskar hela floran i området.

Området är mjukt kuperat till flackt och inbjuder till springomkringlekar av olika slag.

5:4 Ett större block med en flygrönn

Om du går rakt österut från röset i ca 23 meter så hittar du ett större block. Uppe på blocket står en ung s.k. flygrönn. Förmodligen så har någon fågel som ätit rönnbär suttit uppe på toppen av blocket och bajsat. Fröet har sedan haft lyckan att hamna på en plats med tillgång på vatten och näring.

På blocket växer också mossorna cypressfläta, kvastmossa, väggmossa, fyrfliksmossa och franslevermossa i bekväm tittarhöjd. Bland lavarna hittar du renlav, näverlav och bägarlav.

Artgrupper

Kärlväxter

Mossor

Lavar

Träd och buskar

Aktiviteter

Spring omkringlekar

Försöka lära sig alla olika växter som finns i området

Området hyser relativt få arter och det går sannolikt ganska fort att få ihop en liten utställning av samtliga växtarter i den här miljön.

Lära sig om naturtypen tallhällskog

Jämför den här miljön med den angränsande ekskogen och försök hitta likheter och olikheter.

Begrunda bronsåldersröset och fundera på hur det var här för 1000- 2000 år sedan.

Vem har byggt röset och varför? Varför ligger det just här uppe på höjden?

Botanisera

Här kan man genomföra aktiviteter som går ut på att man letar efter olika typer av växter. Förslagsvis kan uppgifterna vara att leta rätt på tre ormbunkeväxter, tre ris, fyra olika gräsarter eller fem olika mossor o.s.v., se vidare i artlistan. Man kan också tänka sig övningar där man ska beskriva de fem vanligaste växterna i området.

Leta spår och spårtecken efter däggdjur

I området finns flera lämningar av djur, vid inventeringstillfället påträffades bl.a. spillning av älg, rådjur, grävling och födosöksspår av grävling.

Gör lekar med kompass

En grupp kan t. ex. göra en bana åt sina kamrater. Utgå t. ex. från bronsåldersröset och ta ut en kompasskurs mot något bra riktmärke och stega upp avståndet dit. Därifrån tar man ut en ny kurs osv....

Förslag på utveckling av området

Fri utveckling av skogsmiljöerna kommer på sikt att skapa spännande skogsmiljöer med flera döda träd.

Trädetablering i fornlämningarna bör ej tillåtas.